

paradigm]. *Elektronnyj zhurnal SSRN*. 2013. URL: https://www.researchgate.net/publication/256051700_Ekonomiceskij_rost_ili_ekonomiceskoe_razvitie_v_poi_skah_novoj_paradigmy_Economic_Growth_or_Economic_Development_'In_Search_of_New_a_Paradigm' (data zvernennya: 26.01.2022).

10. Kuz'min S.S. (2012) *Korporativnyj rost: modeli i metody: monografiya [Corporate Growth: Models and Methods]*. Moskva: NIC Infra-M, 184 s [in Russian].

11. SHirokova G.V., Merkur'eva I.S., Serova O.YU. (2006) *Osobnosti formirovaniya zhiznennyh ciklov rossijskikh kompanij (empiricheskij analiz) [Features of the formation of the life cycles of Russian companies (empirical analysis)]*. *Rossijskij zhurnal menedzhmenta*. №4(3). S. 3-26 [in Russian].

12. Grandi T. (2007) *Rost biznesa. Kak sozdat' strategiyu, obespechi-vayushchuyu sbalansirovannyj rost i razvitie kompanii [Business growth. How to create a strategy that ensures balanced growth and development of the company]*. Moskva: Eksmo, 288 s [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 28.03.2022 р

УДК 334.7

JEL Classification G34

DOI 10.33111/EE.2022.48.RybakM

M. Rybak

postgraduate,

Polissia National University

M.O. Rybak

аспірант,

Поліський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3453-1059>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. В статті здійснено дослідження теоретичних аспектів формування механізму реалізації підприємницької діяльності та його складових – економічної, організаційної, соціальної, а також окреслено особливості їх спільної реалізації. Визначено, що підприємництво є складною організованою системою, визначальними аспектами якої виступають перетворювальна, пізнавальна та ціннісно-орієнтаційна діяльність. Аналіз сутнісних сторін підприємництва у системі суб'єктно-об'єктних відносин дозволяє ідентифікувати підприємництво як особливий вид економічної діяльності. Визначено, що ефективна підприємницька діяльність неможлива без узгодженої дії всіх трьох компонентів механізму реалізації підприємництва.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: підприємництво, підприємницька діяльність, механізм реалізації підприємницької діяльності, інновації, сутнісні аспекти.

THEORETICALLY PLACE THE MECHANISM OF THE IMPLEMENTATION OF PRINCIPLE ACTIVITIES

ANNOTATION. Different aspects of economic activity and the phenomenon of entrepreneurial activity are considered by different sciences: economics, management, a number of legal sciences, sociology, philosophy, psychology, etc. Despite the common features that characterize economic and entrepreneurial activities, there are important differences. The most important difference between business and economic activity is not the simple desire of the business entity to benefit, but systematic profit from the use of property, sale of goods, works or services to persons registered in this capacity in the manner prescribed by law. The regularity of its receipt is an external sign of entrepreneurial activity.

The article examines the theoretical aspects of the formation of the mechanism of entrepreneurial activity and its components - economic, organizational, social, as well as outlines the features of their joint implementation. It is determined that entrepreneurship is a complex organized system, the defining aspects of which are transformational, cognitive and value-oriented activities. Analysis of the essential aspects of entrepreneurship in the system of subject-object relations allows us to identify entrepreneurship as a special type of economic activity. It is determined that effective entrepreneurial activity is impossible without the coordinated action of all three components of the mechanism of entrepreneurship.

This article attempts to clarify the classification of the above elements of the mechanism, in particular, a new approach to the classification of forms of entrepreneurship on the basis of innovation. The importance of supporting and developing innovation as a unifying factor of entrepreneurship, regardless of the form, specialization, direction and method of doing business, is also emphasized.

KEY WORDS: entrepreneurship, entrepreneurial activity, the mechanism of entrepreneurship, innovations, essential aspects.

Вступ. Підприємництво є складною системою, проте, на сьогоднішній день, єдина загальноприйнята теорія підприємництва відсутня. Зараз, в умовах цифровізації економіки, здійснення багатоаспектного дослідження цієї економічної категорії та принципів її реалізації набуває все більшої актуальності. Одним із таких теоретичних аспектів підприємницької діяльності, що потребує додаткових уточнень, є механізм реалізації підприємницької діяльності – комплекс форм та принципів функціонування, які роблять можливим процес здійснення підприємством його функцій. Дана тема не є достатньо розробленою, більш того, в науковій літературі досі відсутнє єдине трактування даного поняття, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Величезний міжнародний досвід розвитку підприємництва ініціював світову економічну думку на осмислення, узагальнення цього досвіду, вироблення економічної теорії підприємництва з усіма його компонентами, починаючи з понять «підприємець», «підприємництво», «підприємницький ризик» тощо. Помітний внесок у розробку цих питань зробили, зокрема, такі науковці, як Р. Кантільон, Д. Кейнс, І. Кірцнер, Ф. Найт, Ж. Б. Сей, А. Тюнен, Й. Шумпетер. Осмислення вищезгаданих понять, трансформація в економічні категорії, що виражають зміст реального підприємництва як складного і багатоаспектного явища, було поступовим і йшло вслід і у зв'язку з розвитком потреб економічної практики господарювання.

Крім економічної теорії феномен підприємства вивчався та вивчається представниками соціальної психології, зокрема, американською школою в особі К. Веспера, Д. МакКлееланда, А. Мескона, Х. Олдріч та інших, а також соціальною філософією, зокрема, представниками німецької історичної школи М. Вебером, В. Зомбардом. Слід зазначити, що ці та інші науковці розглядали принципи, функції, умови розвитку, методи регулювання, не акцентуючи увагу на їх узагальненні в єдине ціле.

Незважаючи на велику кількість досліджень на дану тематику, в економічній науці поки що немає єдності у поглядах з основних питань теорії підприємництва, зокрема, у питаннях онтології підприємництва та механізму здійснення підприємницької діяльності. Враховуючи міждисциплінарний характер дослідження, слід зазначити, що виявлення його сутнісних підстав дозволить глибше осмислити природу даного явища у всіх його проявах у реальній практиці господарювання.

Метою даної статті є окреслення теоретичних аспектів формування механізму реалізації підприємницької діяльності та його основних складових.

Результати. У здійсненні системного аналізу підприємницької діяльності важливого значення набуває аналіз її визначальних аспектів – складових механізму її реалізації. Він дозволяє виділити сутнісні сторони досліджуваної діяльності: перетворювальну, пізнавальну та ціннісно-орієнтаційну [1].

Проте, спершу слід визначитись з самим поняттям «механізму реалізації підприємницької діяльності». Під терміном «механізм» зазвичай розуміють певний комплекс взаємопов'язаних та взаємозалежних складових, що працюють як одне ціле задля досягнення певних результатів. Відповідно до даного визначення, під механізмом реалізації підприємництва можна розуміти комплекс форм та

принципів діяльності, а також функцій та методів регулювання, які функціонують задля досягнення мети підприємця [2]. Отже, три форми підприємницької діяльності – перетворювальна, пізнавальна та ціннісно-орієнтаційна – є трьома складниками механізму реалізації підприємництва: економічним, організаційним та соціальним відповідно (рисунок 1).

Слід зазначити, що таке відокремлення сторін підприємницької діяльності є досить умовним, оскільки всі вони збігаються в часі та в просторі. Так, економічні заходи реалізуються водночас з організаційними та соціальними, тому суть механізму реалізації підприємництва розглядається в розрізі кожної ланки, запровадження якої може привести в дію усі три основних механізми.

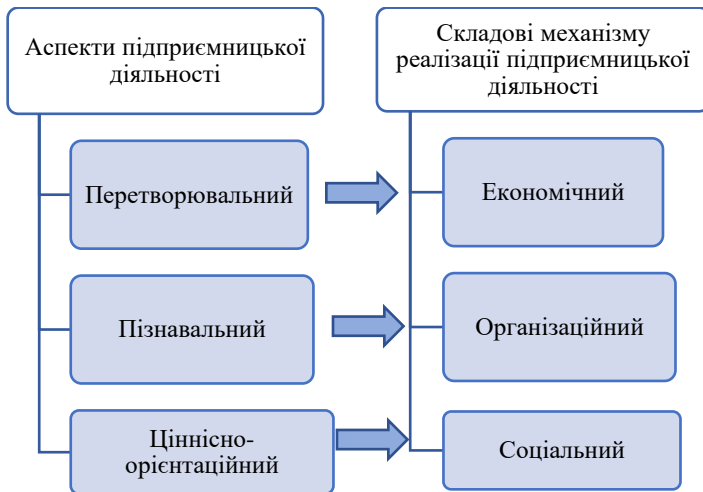

Рис. 1. Форми підприємницької діяльності як складові механізму її реалізації

Під перетворювальною стороною підприємницької діяльності автором розуміється економічна діяльність з використання інструментів ринкового середовища, таких як ціноутворення, інвестування, планування тощо. Пізнавальний аспект підприємницької діяльності полягає в пошуку інноваційних шляхів її здійснення, а ціннісно-орієнтаційна сторона полягає в соціальному характері даної діяльності – тобто, в направленості на задоволення інтересів

підприємця та інших стейкхолдерів. Метою підприємницької діяльності є отримання доходу. Для досягнення цієї мети суб'єкт підприємництва при взаємодії з об'єктом вирішує перетворювальне, пізнавальне та ціннісно-орієнтаційне завдання.

Розкриємо характеристику кожної сторони підприємницької діяльності.

В першу чергу, підприємництво – це особлива економічна діяльність, що пов'язана з процесом виробництва товарної продукції. Це «...процес, який відбувається між людиною та природою, процес, у якому людина своєю власною діяльністю опосередковує, регулює, контролює обмін речовин між собою та природою» [3]. Специфіка цієї діяльності полягає у необхідності створення товару ринкової новизни, реалізація якого приносить суб'єкту діяльності підприємницький дохід. Тож у цьому аспекті підприємництва суб'єкт вирішує завдання перетворення об'єкта, тобто завдання створення товару з новими споживчими властивостями за допомогою особливого способу організації та управління виробництвом.

Суттю підприємницької діяльності є пошук нових комбінацій поєднання чинників виробництва, зокрема впровадження інновацій у сфері техніки і технології або організація та управління виробництвом та створення умов зниження витрат виробництва, що дозволить досягти зростання продуктивності праці, ефективної мотивації праці найманих працівників та ін. [4]. Інноваційні комбінації поєднання факторів виробництва виступають засобом вирішення перетворювальної задачі підприємницької діяльності.

Ринкове середовище визначає зміст та характер підприємницької діяльності: вона ґрунтується на комерційному розрахунку. Його суть полягає в тому, що загальний дохід від продажу вироблених товарів має покривати всі витрати ресурсів та приносити дохід. Іншими словами, «передбачливий бізнесмен буде спрямовувати вкладення капіталу на всі ділянки виробництва доти, доки не буде досягнуто межі прибутковості, тобто межі, при якій бізнесмену не здається, що немає достатніх підстав вважати, що вигоди від кожного нового вкладення відшкоднують його витрати» [5].

Підприємництво як перетворювальна діяльність є організацією та управлінням процесом виробництва товарної продукції на основі інновацій та ризику. Отже, підприємництво може бути представлене в наступній послідовності (рис. 2).

Для організації виробничого процесу необхідні кошти, достатні для інвестування. При інвестуванні у створення нових виробництв забезпечується створення нових виробничих потужностей, які будуть випускати товари, що раніше не виготовлялися фірмою (або

надавати новий тип послуг), або дозволять підприємцям зробити спробу виходу з товарами, що раніше вже випускалися, але на нові ринки. На цьому процес звернення товарів та грошей переривається і починається процес виробництва, під час якого економічні ресурси перетворюються на продукт із заданою корисністю, тобто створюється нова вартість [6]. Після реалізації на ринку суб'єкт підприємництва отримує суму, що перевищує спочатку авансовані кошти.

Рис. 2. Цикл економічної складової механізму реалізації підприємницької діяльності

Комерційний розрахунок, як метод ведення підприємницького господарства, будується на засадах підприємницької самостійності, самоокупності та рентабельності, самофінансуванні, матеріальної зацікавленості та економічної відповідальності. Таким чином, комерційний розрахунок дозволяє ефективно реалізувати право власності на фактори виробництва та отримати від неї дохід. Він розвиває ініціативу та підприємливість, сприяє раціональному господарюванню, що й сприяє збільшенню підприємницького прибутку.

Підприємництво як пізнавальна діяльність засноване на пошуку та впровадженні нових ідей, тобто підприємництво як інноваційний вид діяльності передбачає пошук і здійснення нових комбінацій у виробництві чи обігу, або впровадження у виробничий процес різних нововведень. При цьому поняттям «здійснення

нових комбінацій» задаються форма та зміст економічного розвитку, а саме – виробництво нового блага чи створення нової якості у існуючих товарів, запровадження нової технології, освоєння нових ринків збуту та джерел сировини, а також проведення організаційних змін господарських форм [7, с.159]. Якщо у процесі виробництва не здійснюється жодних «нових комбінацій», то говорити про підприємництво немає практично ніяких підстав. За словами теоретика підприємництва Й. Шумпетера, підприємництво – «основний феномен економічного розвитку, його головна рушійна сила» [8, с. 148-149].

Підприємницька діяльність запрограмована на нововведення. По суті, роль підприємця зводиться до того, щоб з чогось одиничного та випадкового, приватного та нетипового зробити щось масове та загальновизнане, чи це тиражування технічного нововведення чи нового виду послуг. Але для цього підприємцю потрібно вчасно, тобто набагато раніше за інших, помітити таке нововведення та вірно оцінити його ринковий потенціал.

Боротьба за споживачів вимагає просування на ринку нових споживчих якостей, створення яких неможливе без творчого початку, без інноваційної ідеї. Інноваційність – особливий інструмент підприємництва. Саме підприємництво як дія спрямоване на те, щоб дати наявним товарам чи послугам нові властивості з метою створення нових благ. Більш того, під час нововведень створюється ресурс, якого не існує до того часу, поки людина не відшукає у природі щось корисне і не наділить його економічної цінністю.

Таким чином, мета інноваційного рішення – підвищити віддачу на вкладені ресурси. Тому підприємницька ідея є відображенням у свідомості суб'єкта діяльності властивого споживачеві бажання мати той товар, який буде запропонований підприємцем. Це чітке уявлення про те, як потреба потенційного покупця може бути задоволена шляхом певних конкретних дій підприємця. Творчий та новаторський характер підприємницької діяльності здійснюється в умовах невизначеності, нестійкості та ризику ринкового середовища [9]. Це визначає завдання даного аспекту підприємницької діяльності – пізнання ринкового середовища, елементом якого є підприємство. В такому випадку вивчення ринкового середовища, оволодіння суб'єктом соціальними знаннями виступають умовою досягнення підприємницької мети.

Знання, отримані щодо ринку, носять практичний характер. Без них неможлива реалізація підприємницької ідеї та вихід на конкурентний ринок. З цієї точки зору, підприємництво є формою поєд-

нання унікальних знань і конкретної ринкової ситуації з метою забезпечення твердих позицій на ринку. Підприємництво – це інноваційний, ризикований вид діяльності. Невизначеність, відсутність сталості, необхідність ризику зобов'язують підприємців, незалежно від масштабів їхніх підприємств, займатися прогнозуванням та плануванням. Такий метод пізнання ринкових складових дозволяє зміцнити становище підприємства над ринком, сприяє постійній ефективності виробництва. Прогнозування та планування ґрунтуються на отриманих даних про стан ринку. Вони визначають цілі підприємства на певну перспективу, аналіз способів їх реалізації та ресурсного забезпечення. Це безперервний циклічний процес, що має на меті приведення можливостей підприємства у відповідність до факторів зовнішнього середовища, факторів ринку, які не піддаються контролю.

Соціальна складова механізму реалізації підприємницької діяльності є специфічною формою відображення суб'єктом підприємництва його об'єкта. Головним тут виступає поняття цінності вироблених товарів або послуг та їх корисності для задоволення всіх зацікавлених сторін підприємницької діяльності (тобто власне підприємця, співробітників, споживачів, влади та інших стейкхолдерів). У сфері ціннісної свідомості об'єкт підприємницької діяльності співвідноситься з потребами суб'єкта, а не об'єкта. Цінність об'єкта – на відміну від його об'єктивного змісту, встановлюється безпосередньою реакцією підприємця, відповідно до того, як входить даний об'єкт у життєвий досвід цього суб'єкта, яке ставлення він викликає, як і емоційно освоюється. Отже, цінності виступають орієнтирами підприємницької діяльності. Вони є соціально визнаними орієнтирами, на основі яких розгортаються більш конкретні та спеціалізовані системи нормативного контролю, відповідні громадські інститути та самі цілеспрямовані дії підприємців.

Корисність, успішність, ефективність є базовими цінностями практичної діяльності взагалі, та підприємництва зокрема. В уявленні про користь універсалізуються вимоги, з якими стикається суб'єкт господарювання у своїй діяльності. Підприємець може бути у своєму світогляді циніком, скептиком або романтиком, але у практичній діяльності він ставить перед собою досяжні цілі, прагне використовувати оптимальні засоби, його успіх спочиває на досвіді та розрахунку. Він тверезо враховує умови, в яких йому доводиться діяти, але при цьому намагається наскільки в його силах керувати ситуацією, програмувати результати своїх зусиль.

Висновки. Отже, механізм реалізації підприємницької діяльності містить три основні складові: економічну, організаційну та

пізнавальну, кожна з яких співвідноситься з окремим аспектом функціонування підприємства. Дані складові є тісно пов'язаними та забезпечують здійснення перетворювальної діяльності – розробки та реалізації товарів та послуг, пізнавальної діяльності – розробки та впровадження інновацій, та ціннісно-орієнтаційної діяльності – забезпечення задоволення інтересів стейкхолдерів. Таким чином, підприємництво є складною діяльнісною системою, де процес створення суспільних користостей спрямований на отримання доходу, де ефективна перетворювальна діяльність неможлива без відповідних знань та системи ціннісних орієнтацій, що узгоджує приватні інтереси суб'єкта діяльності з громадськими.

Література

1. Каган М. С. Человеческая деятельность / М. С. Каган. – М., 1974. – 320 с
2. Грудзевич, Ю. «СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЙОГО СКЛАДОВИХ.(THE ESSENCE OF ENTREPRENEURSHIP MECHANISM AND ITS CONSTITUENTS).» Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». Вип. 25 (2014): 9-14.
3. К.Маркс, Ф.Энгельс. Соч. Т.23. М.: Политиздат, 1969. – 388с.
4. Кот, Л. Л. “СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ.” *Підприємництво та інновації* 21 (2021): 15-23.
5. А. Маршалл. Принципы экономической науки. – М.: Прогресс, 1993. – Т. 2. – С. 297.
6. Цьома, Вікторія Олександрівна. “Інноваційна складова розвитку міжнародного бізнесу в умовах глобальних трансформацій.” (2021).
7. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. М. : Прогресс, 1982. 455 с.
8. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия. М. : Зксмо, 2007. – С. 459–462.
9. Бестужева, С. В., and В. О. Козуб. “Економічне забезпечення розвитку суб'єктів господарювання у сфері міжнародного бізнесу: формування ефективної системи ризик менеджменту.” 2021.

References

1. Kagan M. S. *Chelovecheskaya deyatel'nost'* / M. S. Kagan. – M., 1974. – 320 p. [in Russian]
2. Grudzevich, YU. «SUTNIST' MEKHANIZMU REALIZACIЇ PIDPRIЄMNIC'KOЇ DIYAL'NOSTI TA JOGO SKLADOVIH.(THE ESSENCE

OF ENTREPRENEURSHIP MECHANISM AND ITS SONSTITUENTS).»
Naukovi zapiski Nacional'nogo universitetu «Ostroz'ka akademiya». Seriya «Ekonomika». Vip. 25 (2014): 9-14. [in Ukrainian]

3. K.Marks, F.Engel's. Soch. T.23. M.: Politizdat, 1969. – 388 p. [in Russian]

4. Kot, L. L. “STRUKTURNO-ZMISTOVNE DOSLIDZHENNYA SOCIAL'NOGO PIDPRICMNICTVA YAK MAKROEKONOMICHOŇ KATEGORIŇ.” *Pidpriemnictvo ta innovacii* 21 (2021): 15-23. [in Ukrainian]

5. A. Marshall. *Principy ekonomicheskoy nauki*. – M.: Progress, 1993. – T. 2. – 297 p. [in Russian]

6. C'oma, Viktoriya Oleksandrivna. “Innovacijna skladova rozvitku mizhnarodnogo biznesu v umovah global'nih transformacij.” (2021). [in Ukrainian]

7. SHumpeter J. A. *Teoriya konomicheskogo razvitiya*. M. : Progress, 1982. 455 p. [in Russian]

8. SHumpeter J. *Kapitalizm, socializm i demokratiya*. M. : Zksmo, 2007. – S. 459–462. [in Russian]

9. Bestuzheva, S. V., and V. O. Kozub. “Ekonomichne zabezpechennya rozvitku sub'ektiv gospodaryuvannya u sferi mizhnarodnogo biznesu: formuvannya efektyvnoŇ sistemi rizik menedzhmentu.” 2021. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 29.03.2022 р.